

СПЕЦИАЛИЗИРАНИ МЕРКИ, ПРИЛАГАНИ В ПРОТИВОДЕЙСТВИЕТО НА ТЕРОРИЗМА

Автор: Асен Й. Захариев

Университет по библиотекознание и информационни технологии, доцент д-р

***Резюме:** В доклада се разглеждат превантивните, специализираните и прогностичните мерки за противодействие на международни и вътрешни терористични организации и действия. Представени са специализираните методи, способности и форми, предназначени да осигуряват своевременното разкриване, предотвратяване и пресичане на замисляни или подготвяни терористични действия.*

***Ключови думи:** тероризъм, противодействие, мерки, способности*

SPECIALIZED MEASURES APPLIED IN COUNTERING TERRORISM

Author: Asen Y. Zahariev

University of Library studies and Information technologies, Associated prof, PHD

***Abstract:** The report examines preventative, specialized and prognostic measures to counteract international and domestic terrorist organizations and actions. The specialized methods, procedures and forms designed to ensure the timely detection, prevention and suppression of planned or prepared terrorist acts are presented.*

***Keywords:** terrorism, counteraction, measures, procedures*

Употребата на терор като метод на управление се появява още в зората на организираните общества като начин за разубеждаване или наказание. С други думи, тероризмът, който представлява всяване на страх, е историческо явление, безкрайно по-обширно, отколкото предполага съвременната употреба на това понятие.

Днес в голяма степен тероризмът е почти единственото средство за борба на слабия срещу силния. Той цели най-вече натиск върху волята и в този смисъл тероризмът е най-насилствената форма на психологическа война, която далеч надхвърля физическите си резултати. Тероризмът често си служи с много скромни средства, за да сътвори сила, като се надява да постигне отдолу онова, с което държавата разполага отгоре.

От всичко казано до тук може да се заключи, че тероризмът е преди всичко инструмент, толкова стар, колкото и войните по света. Той е политически феномен, който се дефинира през призмата на двойствеността, която противопоставя заявените идеали и тяхното прилагане.

Като всеки политически феномен, тероризмът съществува само в определен исторически и културен контекст. Така например в продължение на три десетилетия влиянието на марксистката идеология върху терористичните движения се сливаше с тяхната съдба. Днес терористичните групировки, които се обявяват за марксистки, са малцинство, докато през 70-те и 80-те години на XX век те преобладават. Такава е историята на всички терористични движения, чиито форми се определят от политическия контекст, в който се зараждат, съществуват и умират. Макар тероризмът да е непрекъснато обновяващо се явление, преходът между две поколения терористи често бележи дълбок разрив.

Всичко или почти всичко противопоставя терористичната организация на държавния апарат. Често същността на това противопоставяне определя характера на терористичното движение.

Подходите за оценка на тероризма, които са най-широко приети сред експертите и изследователите на тероризма са политически, социално-икономически, социално-правни, психологически и социално-психологически.

Въпреки, че според глобалния терористичен индекс се наблюдава спад на терористичните актове, тероризмът остава една от основните заплахи. Според изследване на Евробарометър борбата с тероризма в Европа е поставена на първо място с най-висок процент на респондентите. (Евробарометър 85.1, 2016 г.; 89.2, 2018 г. <https://www.consilium.europa.eu/bg/policies/fight-against-terrorism/>)

Противодействието на тероризма е било винаги на вниманието на международната общност. Познаването на съвременните тенденции в дейността на терористичните организации позволява държавните органи и преди всичко специализираните служби да изграждат ефективна система за противодействие на терористичната дейност като деяние с висока обществена опасност.

На национално ниво за противодействие на международни и вътрешни терористични организации и действия е изградена система от мерки която включва три подсистеми: общодържавна, специализирана и прогностична. Предназначението на тези подсистеми е да осигуряват своевременното разкриване, предотвратяване и пресичане на замисляни или подготвени терористични действия.(Гоцев, Г. с.297)

В областта на превенцията на терористичните заплахи в Европа, Съветът на Европа прие стратегия за борба с тероризма за 2023-2027г. (Стратегия на ЕС за Съюза на сигурност: свързване на точките в нова екосистема на сигурността <https://www.consilium.europa.eu/bg/>) която предлага нови инструменти и конкретни

отговори на непрекъснатите и възникващи предизвикателства, пред които са изправени държавните органи.

Стратегията има за цел да засили усилията за борба с тероризма в Европа и извън нея чрез справяне не само с проявите на тероризъм, но и с неговите първопричини и двигатели в настоящия геополитически пейзаж.

В заключенията на Съвета, относно външната дейност на ЕС в областта на предотвратяването на тероризма и насилствения екстремизъм и борбата с тях, одобрени през 2020 г., Съветът отчита, че тероризмът продължава да се развива и че ЕС и неговите държави членки трябва да се адаптират спрямо новите реалности. (Заключения на Съвета относно външната дейност на ЕС в областта на предотвратяването на тероризма и насилствения екстремизъм и борбата с тях, 8868/20 Брюксел, 16 юни 2020 г.)

На национално ниво превенцията се осъществява с редица приети нормативни актове регламентиращи противодействието на тероризма. Основните от тях са: Закон за противодействие на тероризма, обн. ДВ. бр. 103 от 27.12.2016 г. Уреждайки противодействието на тероризма, законът определя това противодействие като всеобхватна, общонационална дейност с единно ръководство, планиране, финансово и ресурсно осигуряване и децентрализирано изпълнение при постоянна и ефективна координация между държавни и местни органи и структури.

През 2008г. с РМС № 572 е приет Национален план за управление при кризи вследствие на терористична дейност. Целта на плана е създаване на предварителна организация за управление на националните ресурси за предотвратяване и овладяване на кризи, настъпили вследствие на терористична дейност. С РМС № 1 от 5 януари 2016 г. е приет нов Национален план за противодействие на тероризма, съобразен с новата среда на сигурност в света и в Европа.

Друг важен нормативен акт е Закона за мерките срещу финансирането на тероризма, обн. ДВ бр.16 от 04.04.2003г. С него се въвеждат мерки по възможното финансиране на тероризма. Стратегията за противодействие на радикализацията и тероризма има за цел да въведе комплекс от мерки за противодействие на радикализацията и тероризма като обединява дейностите на държавните органи, институции, организации и гражданите за изграждане и използване на способности за разкриване, възпиране, предотвратяване и активно противодействие на рисковете, заплахите и последиците, породени от насилствената радикализация и тероризма. (Стратегия за противодействие на радикализацията и тероризма).

По отношение на превенцията и приетите нормативни документи се налага извода, че на национално ниво, има изградена система за противодействие на тероризма в съответствие с общностното право.

Вторият стълб на противодействието на тероризма е специализираната система. В специализираната система се включват онези държавни органи, чиито функции, задачи и правомощия са свързани с прилагането на специализирани мерки (разузнавателни, контрразузнавателни, полицейски, силови) за противодействие на международния и вътрешния тероризъм. Според сега действащата нормативна уредба това са ДАНС; ГДНП, ГДБОП, ГДГП, СОБТ на МВР; ДАР; НСО; Служба „Военна информация“ и Служба „Военна полиция“ на МО и др. От посочените служби с най-големи възможности за противодействие на тероризма е Държавна агенция „Национална сигурност“. Националният контратерористичен център, разположен в Държавна агенция „Национална сигурност“ (ДАНС), предоставя информация в непрекъснат денонощен режим на компетентните органи и структури, необходима за предотвратяване и пресичане на заплахи от тероризъм. Националният контратерористичен център извършва анализ и оценка на терористичната заплаха за конкретни обекти и лица въз основа на получената информация и чрез председателя на ДАНС предлага на министъра на вътрешните работи определянето на нивото на заплахата и въвеждане на степен на готовност.

За разработка на система от мерки за борба с тероризма важно значение има отчитането на факторите, способстващи неговото разпространение на територията на държавата. Според източниците и характера на действие тези фактори могат да се разделят на външни и вътрешни, а също на обективни и субективни.

Към външните фактори, влияещи на разпространението на тероризма, можем да отнесем:

- ръст на терористичните прояви в близост до държавните граници;
- социално-политическата и икономическата нестабилност в определени държави;
- наличие на въоръжени конфликти в някои от тях, а също и териториални претенции една към друга;
- стратегически виждания на някои специални служби и международни терористически организации.

Към вътрешните фактори, влияещи на ръста на тероризма, се отнасят:

- наличието на нерегистрирано оръжие и възможностите за лесното му придобиване;
- наличие на значителен брой лица, преминали школата на войната (участвали във военни конфликти);

- отслабване или отсъствие на административно-контролни и правови режими;
- обострено чувство на социална неустроеност и незащитеност;
- падане на авторитета на властта и закона, предизвикващо настроение на отчаяност, ръст на социална агресивност и загубване на вярата;
- слаба и неефективна работа на правоохранителните и социални държавни и обществени органи по защита правата на гражданите;
- ниско ниво на правната, политическата и нравствената култура в обществото;
- неконтролируема пропаганда към жестокост и насилие в средствата за масова информация.

За защита на националната сигурност от посегателства, насочени срещу националните интереси агенцията извършва дейности изведени в чл. 4 от Закона за Държавна агенция „Национална сигурност“. В изпълнение на законовите си функции ДАНС работи с целия инструментариум от оперативно-издирвателни методи и средства, които могат да бъдат обобщени като Контраразузнавателната дейност, наричана още контраразузнавателно противодействие. Това е сложна (комплексна) дейност за наблюдение, разкриване и неутрализиране на целия спектър от престъпни посегателства срещу националните интереси, независимостта, суверенитета и териториалната цялост на Република България, срещу основните права и свободи на гражданите, срещу демократичното функциониране на държавата и гражданските институции и срещу установения в страната конституционен ред. Контраразузнавателната дейност има проактивен характер. В общ смисъл включва оперативно-издирвателна, оперативно-техническа, информационно-аналитична и прогностична дейности. (www.dans.bg)

Дейностите по защита на националната сигурност изпълнявани от агенцията се разкриват най-вече чрез контраразузнавателните мерки. Тези мерки се прилагат както във всяка област от контраразузнаването и сигурността, така и при противодействието на терористични организации, и имат четири основни цели:

- Възпиране. Сериозните явни мерки ще действат възпиращо (разубеждаващо) на потенциалния неформален въоръжен контингент.
- Недопускане. Дейности, които се прилагат да предотвратят получаването на достъп на терористичните организации до защитена и чувствителна информация,
- Разкриване. Разобличаване и неутрализиране на терористичните групи.
- Дезинформация. Дейности, използвани предимно за въвеждане в заблуждение и объркване на терористичните организации.

Особеностите на контраразузнавателното противодействие на терористичните организации се разкриват и чрез формите и методите на контраразузнавателна дейност.

Дейностите на специалните служби винаги са предизвиквали особен интерес за обществото и посочените мерки са изследвани от много автори. В публичното пространство по известни наши автори са Бончо Асенов, Тодор Трифонов, Валери Христов и др. В своите книги по известни от които са „Контраразузнаването“, „Теория и технология на контраразузнаването“, те обстойно са разгледали посочените мерки, форми и методи за противодействие на престъпността.

Експертите са единодушни в оценките си, че при метода на оперативно разкриване акцентът по противодействието на терористичните организации би следвало да падне върху оперативното наблюдение. Този резултат също не е изненадващ предвид това, че другите два метода - оперативният експеримент и оперативният разпит, предполагат наличието на даден обем изходна информация, наличие на добра подготовка и значително по-сложна организация.

Оперативното разкриване е вид контраразузнавателна дейност на ДАНС по събирането, анализа и оценката на информация, която се отнася до извършващи се посегателства срещу вътрешната сигурност на страната.

В сферата на вътрешната сигурност чрез тази дейност ДАНС придобива представа за оперативната обстановка към даден момент, кои вътрешни и свързани с тях външни организации, групи или лица извършват посегателства срещу вътрешната сигурност на държавата. В процеса на събирането на информация, служителите на ДАНС попадат на най-разнообразни данни и факти. Анализът и оценяването им дават възможност да се отсее информацията, даваща основание да се подозира или да се направи изводът, че се извършва конкретна дейност срещу националната сигурност. Тази информация е оперативна и може да се отнася до:

- Факти, които пряко свидетелстват за престъпни посегателства. Отделни признаци за престъпни посегателства не дават основание да се направи категоричен извод, че се извършва престъпление;

- Факти за противоправна дейност, която нарушава закони и разпоредби.

Използването на специални разузнавателни средства (СРС) е ефективен метод за събиране на информация, използвана за целите на „ранното предупреждение“, и е по-безопасен в противодействието на тероризма. В тези условия информацията, придобита по технически път, може да внесе съществени корективи в придобитите по агентурен път данни. (Сонтаг, Ш., К. Дрю. с. 268-269). Придобиването на информация по технически път

крие и съществени проблеми:

- получената информация е безстрастно регистрирана, обективистична, т. е. има привидно обективен характер, защото техническите средства регистрират само това, което „им се поднася”. Необходимо е, информацията да се съпоставя и с други източници;

- необходимо е да се изготвят допълнително аналитични и прогностични справки за използваните от терористите технически средства и тактически методи.

За събиране на информация относима към противодействието на тероризма е целесъобразно да се използват съчетано познатите разнообразни контраразузнавателни методи, като: наблюдение, подслушване, проверка на кореспонденцията, секретен оглед, оперативен разпит, разузнавателна беседа, оперативен експеримент, оперативни източници.

Наблюдение - това е скрито фиксиране на външните прояви на дадено лице, пребиваващо на различни места. Наблюдението има няколко разновидности:

- наблюдение на контролираното лице по време на движение на обществени места
- наблюдение на контролираното лице в затворено помещение - с помощта на секретни сътрудници и посредством СРС за визуално наблюдение с цел документиране;
- наблюдение на стационарен обект.

Подслушване - това е засичане и документиране (записване) на разговори, проведени устно или по телефон от контролираното лице. Подслушването също има разновидности:

- слухово и чрез използване на технически средства за секретен слухов контрол (радиосредство в камуфлаж);
- радиийни средства и технически проводни средства;
- чрез техническо контролиране на електронна комуникация, използвана от контролираното лице;
- проверка на кореспонденцията - контролира се пощенската кореспонденция, телеграфните пратки и електронната поща на контролираното лице.

Секретен оглед - способ, при който се издирват и фиксират документи и предмети, използвани от дадено лице (група, организация) в неговата дейност срещу националната сигурност. Този способ се прилага по метода на оперативното проникване в условията на проверка по сигнал или по дела за оперативна проверка, за оперативна разработка или оперативно издирване. Най-често такъв оглед се извършва в помещения, в които се намират и укриват тези документи и вещи. Огледът се извършва при маскировка и легендировка на участниците в него. При благоприятни условия огледът се извършва и от секретни сътрудници.

Оперативен разпит - представлява разговор, при който лице - участник или очевидец на действия, водещи до нарушаване на националната сигурност, се подбужда да съобщи съзнателно факти за тях. В зависимост от позициите на водещия разпита той може да се проведе открито или под прикритие (той е по-ефективен, защото при него могат да се разпитват не само свидетели и очевидци, но и извършители на престъпления). Използва се активно методът на оперативната дезинформация.

Разузнавателна беседа - разговор, при който участник или очевидец на действия, нарушаващи националната сигурност, се подбужда да сподели несъзнателно известни на него факти за тях.

Оперативен експеримент - способ за наблюдение поведението на изучаваното лице, което е поставено в обстановка, изкуствено създадена от органите на ДАНС. Това е активен метод за разкриване на евентуална престъпна дейност на дадено лице. Оперативният експеримент трябва да се съчетава с метода на оперативната комбинация и да се провежда много внимателно, поради опасността да се окаже върху изучавания обект такова въздействие, че той да бъде подтикнат (подбуден) към извършване на престъпление.

Открити източници - това са вестници, списания, книги, радио- и телевизионни предавания, документални филми, статистически и други отчети, архиви на ведомства, официална служебна документация, бюлетини, справочници и пр.

Същността, съдържанието и правните основания за прилагане на посочените способности са представени в Закона за специалните разузнавателни средства Обн. ДВ, бр.95/21.10.1997г. , доп. ДВ. Бр.37/07.05.2019г.

Оперативно неутрализиране на посегателствата срещу вътрешната сигурност

Неутрализирането е вид контраразузнавателна дейност, при която се предотвратява и пресича с помощта на оперативни сили, средства и методи извършването на отделни действия или продължаването на дейността от страна на дадено лице, група или организация. (Асенов Б. Кипров П., с. 267)

По своята същност неутрализирането представлява лишаване на противника от благоприятни условия за осъществяване на неговите замисли и планове. Това е така, защото всеки, който е решил да извърши някаква дейност, особено когато тя е престъпна, ще я започне само ако прецени, че съществуват благоприятни условия за успех.

Неутрализирането на посегателства срещу вътрешната сигурност (в т. ч. и в условия на конфликт) може да се извърши по различен начин с използването на различни способности и това ще зависи от параметрите на конкретната оперативна обстановка.

Способи за оперативно неутрализиране

Способи за оперативно предотвратяване

Оперативната теория и практика познава следните способности от този вид:

Склоняване към прекратяване на конкретното посегателство - целта е да се окаже въздействие върху съзнанието и волята на конкретния обект по такъв начин, че той да се откаже от конкретно действие или окончателно да прекрати своята дейност. Склоняването е ефективно, когато се извършва основно на етапа на замислите и подготовката на дадена антиконституционна дейност и се прилага спрямо подбудители, организатори и лидери. При използването на този способ може и да се достигне до вербовка на обекта, с което приключва и неговото конкретно участие в антиконституционната проява.

Затрудняване действията на обекта - това е един от най-често използваните методи за оперативно предотвратяване, тъй като, ако липсват благоприятни условия, се осуетяват и намеренията за извършване на антиконституционна дейност. Тя или се отлага временно, или пък вече не може да се извърши.

Затрудняването е по-широко използван метод, защото може да се осъществява не само с оперативни сили и средства, но да се използват и административни мерки в зоната на конфликта, като например засилване на охраната на режимни обекти, спазване режима на секретност при ползване на документи, специален режим за пребиваване и придвижване на чужденци и др.

Лишаване от оръдия за извършване на антиконституционна дейност - за извършване на антиконституционна дейност, вкл. в зоната на конфликт, с цел усилване на натиска върху компетентните държавни органи, натоварени в разрешаването на конфликта, понякога са необходими специални оръдия (средства): взривни материали, отрови, уреди за нощно виждане, средства за комуникация и др. Когато се придобие информация за подобни намерения, един от методите за недопускане извършването на антиконституционни прояви е да не се даде възможност на обекта да се снабди с тях

Способи за оперативно пресичане

Компрометиране - този метод е възможен, когато обектът се намира в зависима връзка с ръководството на групата или организацията, към която принадлежи, и по чиито указания извършва тази антиконституционна дейност. При компрометиране на изучената организационна връзка се разбива доверието, което ръководството има към своя сътрудник, съучастник, член.

Разобличаване - целта е чрез разпространяване на компрометиращи данни сред обкръжението на обекта той да загуби своя авторитет и влияние сред връзките, които

евентуално би използвал за осъществяване на антиконституционната си дейност. Тук се разчита на различията във възгледите на обекта на разобличаване и на средата, сред която той действа.

Разлагане на групи и организации - изразява се в нарушаване на организационните връзки между участниците в групата и организацията, която инспирира конфликта. Осъществява се чрез внасяне на разногласия помежду им на идейна или друга основа; възбуждане на недоверие и съперничество между ръководителите или между ръководството и членовете. Разлагането не е еднократен акт, а поредица от предварително планирани и „теоретично проиграни” мероприятия. Основните прийоми на разлагане, известни в практиката са:

- Създаване на враждебни настроения и съперничество между ръководителите на групата или организацията;

- Компрометиране на ръководителите пред редовите участници.

- За да се постигнат целите с прилагане на различните методи на неутрализирането при противодействието на терористична заплаха, следва да спазят следните условия:

- Да има достатъчно пълна и достоверна информация за плановете, намеренията и конкретната антиконституционна дейност на лицето (лицата), за личността като характер, воля, психика и поведение, за взаимоотношенията в групата или организацията, за това, дали неформалната организация е тълпа или организирано образование и др.;

- Да има изградени способности, сили и средства, за да приложи практически способите на неутрализирането;

- Да се избере онзи способ на неутрализиране, който най-ефективно може да реши поставената задача; да отчита особеностите на оперативната обстановка в зоната на конфликта и степента на обществената опасност от деянието, с което се е ангажирали лицето (лицата);

- Да се планира и да подготви добре реализирането на съответния способ; особено внимание да обърне да се запази в тайна участието на звеното в неутрализирането;

- Да се предприемат мерки по неутрализирането своевременно, като не допусне в никакъв случай човешки жертви и материални щети;

- Да се отчитат реакциите на лицето (лицата), да наблюдава неговото поведение и да реагира веднага при промени в поведението му, независимо дали са благоприятни или неблагоприятни за неутрализирането.

Спазването на горните условия, особено в усложнена оперативна обстановка е гаранция за успеха и дава известен толеранс от време, което ще позволи да се предприемат

необходимите мерки за открито пресичане на терористичната дейност и търсене на наказателна отговорност.

Третия стълб за противодействие на тероризма се основава на прогнозите.

Прогностичната система за противодействие на тероризма се основават на анализ на придобиваната от първите две подсистеми информация, свързана с дейността на международните и вътрешните терористични организации. Очертавайки тенденциите в развитието на този вид престъпна дейност могат да бъдат направени краткосрочни и средносрочни прогнози, които да благоприятстват за ефективното ѝ противодействие.

В заключение може да се направи извода, че е за ефективното противодействие на тероризма е необходимо да се прилагат комплексно посочените мерки на общодържавно и специализирано ниво. Противодействието на тероризма изисква активно включване на всички органи от националната система за сигурност на страната, прилагащи специфичните за всеки от тях законово установени методи, форми, сили и средства. Така се постига функционирането на общодържавна, адекватна и динамична система от мерки за противодействие.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Асенов Б. Кипров П., Теория на контраразузнаването С.,2005, с. 267
2. Гоцев, Г. (2021) Управление при кризи. София: Авангард Прима.
3. Сонтаг,Ш., К. Дрю. Мисия невероятна. С., 1999 г., с. 268-269)
3. Стратегията за противодействие на радикализацията и тероризма
4. Евробарометър 85.1, 2016 г.; 89.2, 2018 г.www.consilium.europa.eu/bg/policies/fight-against-terrorism
5. Стратегия на ЕС за Съюза на сигурност: свързване на точките в нова екосистема на сигурността <https://www.consilium.europa.eu/bg>
6. Заключение на Съвета относно външната дейност на ЕС в областта на предотвратяването на тероризма и насилствения екстремизъм и борбата с тях, 8868/20 Брюксел, 16 юни 2020 г.
7. Закон за противодействие на тероризма, обн. ДВ. бр. 103 от 27.12.2016 г.
8. Национален план за управление при кризи вследствие на терористична дейност. РМС № 1 от 5 януари 2016 г
9. Закона за мерките срещу финансирането на тероризма, обн. ДВ бр.16 от 04.04.2003г.

10. Закон за Държавна агенция „Национална сигурност“ обн. ДВ. Бр. 109 от 20.12.2007г.
доп. ДВ бр. 51/05.06.2020г.

11. Контраразузнавателна дейност [www. dans.bg](http://www.dans.bg)